

**เวทีวิจัยสัญจร : กระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความสำเร็จ ในการปลูก
พืชตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง**

**Mobil Research Plat form : A Movement Process for on Exchange of Self Dependent
Knowledge in line with the Sufficiency Economy Pardigm**

สำราญ สระอุณ¹ สาริณีย์ จันทรศมี¹ ปัทมา พรหมสังคหะ¹ ไพเราะ เทพทอง¹

มานิตย์ แสงทอง¹ ไพโรจน์ สุวรรณจินดา² และ นลินี จาริกภากร²

Samran Saruno, Sarinee Jantaratsamee, Pattama Promsangkhaha, Piroa Teptong,

Manit Sengthog, Pirong Suwanjindha and Nalinee Jarikaphagon

บทคัดย่อ

เวทีวิจัยสัญจร เป็นการจั้ดประชุมของนักวิจัยและเกษตรกร เพื่อการพัฒนาการปลูกพืชตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ความคิด ความรู้ และประสบการณ์ในการทำการเกษตร โดยจัดประชุมที่บ้านเกษตรกรหมุนเวียนกันไป เดือนละ 1 ครั้ง ตลอดระยะเวลาโครงการ กิจกรรมที่ดำเนินการในการจัดเวทีวิจัยประกอบด้วย การรื้อฟื้นประเพณีการนำของฝากจากเพื่อนบ้าน เรื่องเล่าจากเจ้าของบ้าน การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ภูมิปัญญาการทำการเกษตรของเจ้าของบ้านและสมาชิก การสาธิตความรู้วิชาการใหม่ๆ การเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการเลี้ยงอาหารเที่ยงด้วยผลผลิตจากไร่เนาเจ้าของบ้าน และการฝึกทักษะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนมนุษย์และทุนทางสังคมต่างๆ โดยกระบวนการเน้นการมีส่วนร่วมและการแสดงออกของเกษตรกรกับเกษตรกร เกษตรกรกับนักวิจัย

ผลการดำเนินงาน พบว่า มีการแลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนพันธุ์พืช และถ่ายทอดภูมิปัญญาจากเกษตรกรสู่ เกษตรกร เช่น การปลูกผักกูด การให้น้ำในระบบน้ำ การปรับปรุงดิน การวางแผนปลูกพืชผสมผสาน การปลูกพืชสมุนไพร การปลูกพืชผัก ข้าวโพดหวาน เลี้ยงปลา การแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช การใช้น้ำหมักเข้มข้นปรับปรุงดิน การสาธิตการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นต้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกของการเป็นต้นแบบการปลูกพืชตามแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีการร่วมกันวิเคราะห์ ความเสี่ยง การลดต้นทุน การปลูกและการดูแลรักษา มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมการใช้ชีวิตชุมชนชนบท เช่น ความเป็นเพื่อน พี่น้อง หรือเพื่อนเกลอ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่นอาหาร พันธุ์พืชที่นำมาปลูก มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การลงแรงช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้เพื่อนสมาชิก ได้เพิ่มทักษะความสามารถในการเป็นวิทยากร การฝึกการพูดในเวทีเพื่อนบ้านที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงให้ความสนใจ และเข้ามาร่วมในเวทีวิจัย

คำสำคัญ : เวทีวิจัยสัญจร เศรษฐกิจพอเพียง

¹ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง

¹ Phatthalung Agricultural Research and Development Center

² สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 8

² Office of Agricultural Research and Development Regions 8

บทนำ

จากพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง สรุปความหมายของความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน หลีกเลี่ยงฟุ้งเฟ้อตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นอยู่ที่พียงตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรงเป็นอิสระ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม (ภูมิสังคม) พัฒนา เทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านเองก่อน ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มากด้านเศรษฐกิจ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อน เป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

การศึกษารูปแบบการที่จะน้อมนำพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการเกษตรและการปลูกพืช ให้เหมาะสมกับเงื่อนไขข้อจำกัดของเกษตรกรทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจสังคมในแต่ละพื้นที่นั้น โครงการพัฒนารูปแบบการปลูกพืชตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับพื้นที่ ได้มีการศึกษาวางแผนการพัฒนารูปแบบการจัดระบบการผลิตพืชผสมผสาน การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตพืชที่เหมาะสมกับภูมิสังคมที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่นของครัวเรือนเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาการดำรงชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยหนึ่งในรูปแบบของการจัดกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง คือการจัดเวทีวิจัยสัญจร

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เกิดการพัฒนาการผลิตพืชและการดำรงชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่มาจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร นักวิจัย และชุมชน

นิยามศัพท์

เวทีวิจัยสัญจร คือ การจัดประชุมร่วมกันของนักวิจัยและเกษตรกรร่วมโครงการ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิด และประสบการณ์ โดยการจัดประชุมที่บ้านเกษตรกรแต่ละราย หมุนเวียนกันไป เดือนละ 1 ครั้งต่อ 1 ครอบครั้ว

วิธีดำเนินการ

1. จำแนกระบบการปลูกพืช ของจังหวัดพัทลุง และคัดเลือกเกษตรกรร่วมโครงการ
2. ทำความเข้าใจหลักการและแนวทางในการพัฒนาการปลูกพืชตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
3. จัดเวทีวิจัยสัญจรเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยนัดประชุมที่บ้านเกษตรกรแต่ละราย หมุนเวียนกันไป เดือนละ 1 ครั้ง โดยมีกิจกรรมการจัดเวทีวิจัยดังนี้ ของฝากจากเพื่อนบ้าน เป็นการรื้อฟื้นวัฒนธรรมการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โดยการแบ่งปันสิ่งของ เรื่องเล่าจากเจ้าของบ้าน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยการทำความรู้จักประวัติส่วนตัว การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ภูมิปัญญาการทำเกษตร เป็นการแบ่งปันความรู้ ในแปลงปลูกพืช การสาธิต การเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเลี้ยงอาหารเที่ยงด้วยผลผลิตจากไร่เนาเจ้าของบ้าน การฝึกทักษะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนมนุษย์และทุนทางสังคมต่างๆ

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

การจำแนกระบบการปลูกพืช ของจังหวัดพัทลุง แบ่งเป็น 2 เขตนิเวศน์ คือเขตพื้นที่ลุ่ม มีระบบการปลูกพืช ได้แก่ข้าว พืชไร่, ข้าว พืชผัก, ข้าว ไม้ผล พืชผัก, ทฤษฎีใหม่ ข้าว พืชผัก, ทฤษฎีใหม่ ข้าว ไม้ผล, ทฤษฎีใหม่ ยางพารา ข้าว ไม้ผล, เขตพื้นที่ดอน ได้แก่ ยางพารา พืชไร่, ยางพารา พืชผัก ไม้ผล, ยางพารา ไม้ผล, ยางพารา ข้าว พืชไร่ และทฤษฎีใหม่ ยางพารา ข้าว ไม้ผล รวม 11 ระบบ 11 ครัวเรือน

แนวทางในการพัฒนาการปลูกพืชตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาโดยใช้แนวคิด 4 เสาหลักสู่ความพอเพียง ได้แก่

1. หัวใจพอเพียง : เสริมสร้างมีความรู้ ความเข้าใจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการน้อมนำพระราชดำริมาประยุกต์ใช้

2. พืชผสมผสานพอเพียง : พัฒนาการปลูกพืชผสมผสาน 9 กลุ่ม ในครัวเรือน คือ พืชรายได้ พืชอาหาร พืชสมุนไพรสุขภาพ พืชสมุนไพรกำจัดศัตรูพืช พืชอาหารสัตว์ พืชอนุรักษ์ดินและน้ำ พืชใช้สอย พืชอนุรักษ์พันธุกรรม และพืชพลังงาน

3. ภูมิปัญญาวิถีพอเพียงหรือเทคโนโลยีพอเพียง : พัฒนาให้เกิดกระบวนการทางปัญญา ความคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ทดลอง ในการนำความรู้จากภูมิปัญญาตนเอง ผสมผสานผสานกับความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปมาใช้อย่างยั่งยืน มีเหตุมีผล

4. ดำรงชีพพอเพียง : พัฒนาด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในการดำรงชีพ และผลิตพืช

กรณีตัวอย่าง การจัดเวทีวิจัยสัญจร ครั้งที่ 1 ณ บ้านคุณเหลื่อม ดิษนิม ต.มะกอกเหนือ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

เรื่องเล่าจากเจ้าของบ้าน “เพื่อนบ้านมองว่า สติไม่ค่อยสมบูรณ์ คนบ้า เพราะทำเรื่องที่ไม่เพื่อนไม่ทำ แม้กระทั่งแม่บ้าน ตอนที่คิดขุดนาเป็นบ่อเป็นร่องผักก็แอบทำตอนแม่บ้านไม่อยู่” คุณเหลื่อม ดิษนิม เจ้าของ

บ้านเล่าว่า เดิมทำงานเป็น อส. ต่อมาก็ได้ถูกคิดว่าจะไม่ใช่แนวทางที่จะยึดถือดำเนินชีวิตที่ตนต้องการ จึงหันกลับมาเริ่มต้นทำการเกษตรอย่างจริงจัง ในชีวิตเกษตรกรได้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในหลายเรื่อง เช่น การขุดนาให้เป็นบ่อเป็นร่องสวนปลูกผัก เริ่มการทำนาปรัง ทำนาแบบหว่านน้ำตาม ทำเครื่องนวดข้าว จากความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อ ทำให้ประสบความสำเร็จจนได้รับยกย่องเป็นเกษตรกรตัวอย่างด้านไร่นาสวนผสม และได้พัฒนาการปลูกพืชมาตลอด โดยปัจจุบันเน้นการปลูกผัก ทำนา และปลูกไม้ผลรอบบ่อปลา พื้นที่บริเวณบ้าน แบ่งพื้นที่ออกเป็นแปลงๆ ประกอบด้วยแปลงผัก คั้นด้วยตระเวนน้ำ มีการปลูกมะพร้าว พริก มะนาว ไม้ผลต่างๆ บนคันบ่อ มีคอกเลี้ยงวัว และปลูกไม้ผล เป็นแนวรั้วกันเขตแบ่งระหว่างเพื่อนบ้าน

การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากแปลงปลูกพืช สมาชิกร่วมเวทีได้เดินเยี่ยมชมพื้นที่บริเวณแปลงปลูกผักและบริเวณรอบๆ สรุปประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คือ คือ “หญ้า ดิน ปุ๋ย ดั้วหมัดผัก และ น้ำ” เพื่อนสมาชิกในโครงการ ได้แสดงความคิดเห็นกันหลากหลาย โดยสรุปคือ

หญ้า ประสบการณ์เจ้าของแปลงพบว่าที่ดินที่ปลูกผักจะมีหญ้าขึ้นมาก ก็เลยต้องใช้ยาคุมหญ้า หญ้าจะมาจากมูลวัวที่ใส่ในแปลงผัก ถ้าหมักมูลวัวโดยใช้น้ำหมักเข้มข้นอาจจะได้ผล ผู้ร่วมเวทีเสนอวิธีการป้องกันหญ้าโดยปลูกผักกาดให้คลุมดิน หรือใช้ฟางคลุม

ดิน ปุ๋ย ประสบการณ์เจ้าของแปลงพบว่า สภาพดินในแปลงผักปัจจุบันจะเป็นดินที่ไม่ค่อยสมบูรณ์ ปลูกพืชก็ไม่ค่อยได้ผลผลิตเท่าที่ควร เช่น การปลูกต้นหอม เมื่อก่อนจะได้ผลผลิตมาก 7-8 กอ ต่อกิโลกรัม แต่ในปัจจุบัน 20 กอ ต่อกิโลกรัม ผู้ร่วมเวทีแนะนำผลการวิเคราะห์ดินของ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 8 พบว่า ดินดีพอสมควร ไม่เป็นกรด อินทรีย์วัตถุปานกลาง มีธาตุไนโตรเจนต่ำ แต่ตัวอื่นสูง แสดงว่าใส่ปุ๋ยคอกค่อนข้างดี ปัญหาจึงน่าจะอยู่ที่ความหนาแน่นของดิน การใส่ปุ๋ยจึงเพิ่มไนโตรเจนคือสูตรตัวหน้าสูง ไม่ต้องเน้นสูตรตัวกลางและตัวหลังเพื่อประหยัดต้นทุน

ดั้วหมัดผัก ประสบการณ์เจ้าของแปลงพบว่า จะระบาดมากช่วงพฤษภาคม เพราะมากับลมตะวันออกเฉียงใต้ วิธีหลีกเลี่ยงคือต้องรอให้ลมตะวันตกมาก่อน วิธีกำจัดที่ได้ผล คือ ก่อนการปลูกจะไถดินและตากแดดไว้ประมาณ 10-15 วัน และหว่านสะเดาผงประมาณ 5 กิโลกรัม/ไร่ ใสในช่วงเย็นหลังมีแดดกล้า เมื่อหว่านสารสะเดาเสร็จแล้วให้รดน้ำตาม การใช้ชีลี้อยเกลบโรยพอใช้ได้แต่สู้สะเดาผงไม่ได้ เคยหมักสะเดา ข่า ตะไคร้หอม แต่ใช้ไม่ได้ผล ผู้ร่วมเวทีวิจัยเสนอว่าตามข้อมูลวิชาการสารสกัดยาสูบ ตะไคร้หอมเป็นพืชที่ใช้ไล่แมลงได้นำลองปลูกตะไคร้หอมรอบๆแปลง ตัดออกเอาใบคลุมแปลงจะช่วยไล่แมลงและบำรุงดินได้

น้ำ ผู้ร่วมวิจัยแนะนำการให้ปุ๋ยโดยต่อท่อปุ๋ยจากถังหมักกับเครื่องสูบน้ำ จะให้ปุ๋ย สารสกัดกำจัดแมลงพร้อมการให้น้ำ จะสะดวก ท่วถึง ประหยัดเวลา และแรงงาน สมาชิกแสดงความสนใจเป็นพิเศษ พร้อมกับการสาธิตการต่อท่อปุ๋ยที่เครื่องสูบน้ำ และนัดเกษตรกรที่สนใจไปดูที่บ้านสมาชิก วันที่ 13 พ.ค. 51

สรุปเวทีวิจัย มีผู้เข้าร่วมเวทีวันนี้ 13 คน สมาชิกในโครงการได้สานสัมพันธ์และมีความผูกพันกันมากขึ้น แต่ละคนนำความรู้ ประสบการณ์ของตนเองมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนสมาชิก ทำให้ได้เห็นถึง ภูมิปัญญาของเกษตรกรที่ศึกษา หาความรู้ และรู้จักสังเกต เวทีเกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงงานมาก สมาชิกเสนอแนะ การจัดเวทีเสวนาว่าเดิมพบกัน 3 เดือนครั้งน้อยเกินไป ขอเปลี่ยนเป็นพบกันทุกเดือน

การจัดเวทีวิจัยสัญจร ครั้งที่ 2 ณ บ้านคุณแจ๊ะหมะหรี ยาชะรัต ต.ชะรัต อ.กงหรา จ.พัทลุง

ของฝากจากเพื่อนสมาชิก สมาชิกนำต้นหอม ประมาณ 1 กิโลกรัม มาฝากเพื่อให้นำไปปลูกบริเวณสวนผัก

เรื่องเล่าจากเจ้าของบ้าน "ผมเป็นเหมือนเด็กชั้นเตรียม เมื่อเทียบกับคนอื่นๆ แล้ว แต่สมาชิกมีความสนใจอยากจะมาดูงานที่บ้าน ก็รู้สึกภูมิใจมาก ผมมีที่ดินเล็กน้อยเพียง 4 ไร่ ช้างหลัง จะเลี้ยงปลา ปลูกผลไม้ มีสมาชิกในครัวเรือน 4 คน จะทำเศรษฐกิจพอเพียง จะทำได้แค่นั้นก็คอยดูแล้วกัน แต่ผมจะสู้ ยาง 2-3 แห่ง รวม 12 ไร่ ที่กรีดยังไม่กรีดยังมี เพราะหน้าตาย ตัดเฉพาะที่มี ไม่ได้ใส่ปุ๋ย ตัดขายข้าง เรื่องน้ำใช้ได้ตลอดปี บริเวณรอบๆ บ้านนี้ น่าจะทำผัก 5 ชั้น เพราะมีพื้นที่ว่างอีกมาก คิดว่าจะทำอย่างบังโหดหน่อย"

การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากแปลงปลูกพืช สมาชิกเดินชมแปลงปลูกพืชแต่ละจุด พร้อมแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ เรื่อง "ทุเรียน น้ำหมักกันเชื้อรา ยาต้มใจ ตะไคร้ ปลากกระชัง สวนสมรม" สรุปดังนี้

ทุเรียน ต้นทุเรียนที่มีอายุประมาณ 1 ปี สมาชิกในโครงการ ได้แสดงความคิดเห็นกันหลากหลาย โดยสรุปคือ การปลูกทุเรียนควรจะขุดหลุมให้กว้างขึ้น ทำให้ดินร่วนซุย พรุนดิน ใส่ปุ๋ยชีวภาพน้ำราดไม่เกิน 2 เดือน ต้นที่โตมามากจะดีขึ้น การปลูกไม้ผลที่สังเกตว่ามีระยะติดกันมากแบบต่างระดับชั้น เช่น สะตอ ทุเรียน มังคุด

น้ำหมักกันเชื้อรา สมาชิกในโครงการดูแปลงผักกาดที่เป็นเชื้อรา และแสดงความคิดเห็นว่า น้ำหมักผลไม้รสฝาดสูตรกันเชื้อรา ใช้มังคุด เาะ นำผลไม้ 3 ส่วน กากน้ำตาล 1 ส่วน หมัก 1 เดือน ใช้น้ำหมัก 1 ส่วน ผสมน้ำ 500 ส่วน

ยาต้มใจ สมาชิกในโครงการแนะนำใช้ยาต้มใจครึ่งซอง กับน้ำ 20 ลิตร ชีดฟัน แก้วเชื้อรา ชีด 3 วัน ต่อ 1 ครั้ง ช่วงที่ฝนตก อากาศชื้น การถางหญ้าหมักดินฆ่าเชื้อก็ใช้ได้ การใช้ยาต้มใจ สมาชิกต้องลงไปพิสูจน์ว่า ได้ผลหรือไม่ เวลาทดลองพิสูจน์อะไรก็ตามแยกพื้นที่ใช้ยาและไม่ใช้ยา เพื่อจะได้เปรียบเทียบผลระหว่างการใช่และไม่ใช้ และขออย่าว่าสิ่งใหม่ต้องพิสูจน์ทดลองทำ เก็บข้อมูล วิธีทำให้ได้ผลต้องทำแบบเปรียบเทียบ นี่คือการวิจัย

ตะไคร้และแฝก สมาชิกในโครงการแนะนำการปลูกแฝกริมคูน้ำแล้วตัดกลบลงดิน กันดินพัง แต่ปลูกตะไคร้ก็ดี ไล่แมลง ได้เงินด้วย ปลูก 4 เดือนได้เงินแล้ว การปลูกตะไคร้สมาชิกแนะนำให้ปลูก 1 ต้น เลือกอีด่านที่แข็งแรง ให้ตัดใบตอนปลูก ตัดออกไว้ไม่เกิน 15-20 เซนติเมตร เพราะชำโดยนำมากองรวม รดน้ำ นำกระสอบป่านคลุมไว้จนแตกราก และนำไปปลูก 1 ต้น 1 หลุม

สวนสมรมเกษตรผสมผสาน สมาชิกในโครงการเดินเยี่ยมชมแปลง และ ได้แสดงความคิดเห็นกันหลากหลาย โดยสรุปคือ เลี้ยงเป็ด 50 ตัว กินสหารายผสมอาหาร เาะให้ตัดแต่งกิ่งโดยตัดแถวเว้นแถว ต้นหอมให้ปลูกในที่แจ้ง อย่าปลูกที่ร่ม ผักกูดตอนนี้ตลาดดี แนะนำปลูกมะระ เป็นรายได้เสริมก่อน สำหรับไม้ค้ำ ถ้าปลูกไม้ไว้สำหรับใช้ในครัวเรือน น่าจะเหมาะสม

การสาธิตทำปุ๋ยหมักชีวภาพแห้ง วัสดุที่ใช้สำหรับทำปุ๋ยหมักประกอบด้วย มูลวัว 2 กระสอบ แกลบดำ 2 กระสอบ แกลบสด ซี้เลื่อย เศษหญ้า 2 กระสอบ รำ 6 กิโลกรัม กากน้ำตาล น้ำหมักที่หมักแล้ว (หัวเชื้อ 1 แก้ว) และน้ำเปล่า นำวัสดุทั้งหมดมาเทรวมกัน นำน้ำตาล หัวเชื้อ น้ำเปล่า ราดไปในกองมูลวัว แกลบ รำ ถ้าจะ

เร่งให้ใส่เชื้อ พ.ด. และคลุกเคล้าให้เข้ากัน ให้ลองสังเกตโดยดูว่าถ้าปุ๋ยหมักมีลักษณะพองมาดๆ แสดงว่าพอดี หลังจากนั้นให้คลุมไว้ด้วยกระสอบปุ๋ยประมาณ 1 สัปดาห์ก็สามารถใช้ได้แล้ว

การทำเศรษฐกิจพอเพียง สมาชิกอภิปรายสรุปว่า ต้องมองตัวเอง ให้อยู่ได้ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และเห็นเป็นรูปธรรม ที่เราทำ ทำอย่างไร ยางลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เป็นรูปธรรม จะเป็นภูมิคุ้มกันในครัวเรือน ด้วย

สรุปการจัดเวทีวิจัยสัญจร มีผู้เข้าร่วม 15 คน มีเพื่อนบ้านของเจ๊ะหะหรีให้ความสนใจมาร่วมหลายคน องค์ความรู้ ภูมิปัญญาของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในแต่ละราย สมาชิกนำเอาความรู้ไปทดลอง นอกจากนั้นมีการฝึกทักษะให้กล้าพูด กล้าเสนอความคิดเห็น ได้เสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ ให้กับตัวเองมากขึ้น ได้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายที่ดี สมาชิกมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เกิดมิตรไมตรีต่อกัน

การจัดเวทีวิจัยสัญจร ครั้งที่ 3 ณ บ้านคุณเสรี เรื่องทอง 97 ม.4 ต.ดอนทราย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

ของฝากจากเพื่อนในโครงการ สมาชิกนำพืชผัก แตงกวา ผักกูด ต้นแป๊ะตำดิง และสมุนไพรอื่นๆ มาฝาก

เรื่องเล่าจากเจ้าของบ้าน “ที่ผมทำอยู่ตอนนี้ก็กรีดยาง ปลูกข้าวโพด ปลูกผักสวนครัว พืชสมุนไพร และเลี้ยงหมู” มีพื้นที่บริเวณบ้านประมาณ 2 ไร่ พื้นที่บริเวณบ้านถูกแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ บริเวณแปลงผักสมรมหน้าบ้าน บริเวณคอกวัว คอกหมูที่อยู่ทางทิศตะวันตก และบริเวณบ่อเลี้ยงปลาทางด้านทิศตะวันออก สองข้างทางเข้าบ้านมีต้นผักหวาน พื้นที่หน้าบ้านที่มีพืชผักหลายชนิด เปลี่ยนแปลงไปจาก 3 เดือนที่แล้วซึ่งจะมีเพียงต้นเงาะ และต้นมะม่วงหิมพานต์ 1-2 ต้น เท่านั้น

การสนทนา แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ สวนครัว ข้าวโพด สมุนไพร และพอเพียง

สวนครัว สมาชิกในโครงการเดินชม แนะนำชนิดพืช สรรพคุณ และแสดงความคิดเห็นการปลูกพืชผักสวนครัวบริเวณหน้าบ้านที่คุณเสรีปลูกผสมผสานกันได้อย่างสวยงามเหมือนการจัดสวนหย่อมกินได้ เช่น มะเขือยาว โหระพา ผักหวาน ขมิ้น ถั่วฝักยาว กระเพรา พริก และอื่นๆ

ข้าวโพดหวาน แปลงข้าวโพดที่ปลูกแซมยาง จะมีรายได้จากข้าวโพด และต้นข้าวโพดหลังจะนำไปเลี้ยงโค สมาชิกได้เดินชมแปลงและแสดงความคิดเห็นกันหลากหลาย โดยสรุป วิถีเกษตรกรคือระยะปลูกที่ใช้ 100x75 ซม. ใส่มูลหมูครั้งแรก ครั้งที่ 2 ใส่ปุ๋ยยูเรีย เมื่อได้ 25 วัน และครั้งที่ 3 ใส่ 13-13-21 ประมาณ 45 วัน การปลูกในพื้นที่อื่นๆใช้ระยะปลูก 25 x 30 ซม. แต่คำแนะนำวิชาการใช้ระยะ 25x75 ซม. การใส่ปุ๋ยเพิ่มครั้งที่ 3 บางคนได้ทำมาแล้วไม่เห็นความแตกต่าง จะทำให้เพิ่มต้นทุน บางครั้งเรารู้สึกว่าเพิ่มผลผลิต แต่เราลืมนึกถึงความคุ้มค่า การคิดเรื่องปุ๋ย ใส่แล้วไม่ลดรายจ่าย เราก็ไม่ควรทำ ในพื้นที่ดินเหนียวควรใส่ปุ๋ยหมัก การแก้ปัญหาเมล็ดกินเมล็ด ให้นำมะพร้าวอ่อนมาผ่าซีกวางไว้ข้างๆ แปลง เพื่อให้มดมากินมะพร้าวแทน การปลูกแต่งกับข้าวโพดบางพื้นที่พบเต่าแดงกินแต่ง พอเก็บแต่ง มันจะมากินข้าวโพด

สมุนไพร ที่กลุ่มวิชาการกำลังจัดทำแปลงสมุนไพร เน้นพืชที่กินสดได้เลย หาง่าย สมุนไพรที่กินเพื่อสุขภาพ เช่น ฟักทะลายโจร บางแห่งปลูกส่งโรงพยาบาล ถือว่าเป็นประโยชน์ในการพัฒนาความรู้ แหล่งเมล็ดพันธุ์ พืชอีกตัวที่ขาดไม่ได้คือ สมุนไพรเพื่อกำจัดแมลง เช่น ใบทุเรียนเทศ ใบน้อยหน่า ใช้กำจัดแมลงสิ่ง น้ำส้ม

ควันไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ใบพหามี นำไปฉีดไล่ไรขาว ได้ผล แต่ว่าปลาตาย ต้นพิมเส้นใช้เป็นยาแก้ไอได้

เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาการปลูกพืชของคุณเสรีส่วนหนึ่งได้จากการไปพบเห็นของเพื่อนบ้าน ปลูกแล้วได้ขาย เพื่อนบ้านมาขอไปกินบ้าง กินไม่หมด มีบางคนมาเกือบทุกวัน รู้สึกภูมิใจ เริ่มมีการพัฒนามาเรื่อยๆ เรื่องเงินก็จะไม่เดือดร้อน

สรุปการจัดเวทีวิจัยสัญจร สมาชิกในโครงการ ได้แสดงความคิดเห็นกันหลากหลาย โดยสรุปคือ การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ มีกลุ่มทางสังคม มีมิตรไมตรี รู้สึกได้ถึงการพัฒนา เริ่มจากจิตใจ รู้สึกผูกพัน ในแง่ความเป็นเพื่อน พี่ น้อง ตามหลักของในหลวง สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตั้งแต่รุ่นลุงจุ่นหลาน การพัฒนาภูมิปัญญา กับวิชาการเรื่องเก็บข้อมูลและการทดลองไปพร้อมๆ กัน เป็นเรื่องสำคัญ การทดลองอาจจะมาจากสมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ก็ได้

การจัดเวทีวิจัยสัญจร ครั้งที่ 4 ณ บ้านคุณจำรูญ เพิ่มบุญ ต.ลำสินธุ์ อ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง

ของฝากจากเพื่อนสมาชิกโครงการ สมาชิกนำพันธุ์กระชายดำ และมะระ มาฝาก
เรื่องเล่าจากเจ้าของบ้าน คุณจำรูญ นำสมาชิกเยี่ยมชมแปลงพร้อมบรรยายสรุป การปลูกไม้ผล
มังคุด ลองกอง ทุเรียนและผักกูด

การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ เครือข่าย ถ่ายทอด หัวใจพอเพียง

เครือข่าย ตัวแทนกลุ่มเครือข่ายสินแพรทอง สรุปงานที่เกี่ยวกับเครือข่ายให้ที่ประชุมทราบ คือเมื่อสมาชิกออกไปทำกิจกรรมนอกหมู่บ้าน จะมีการกลับมารายงานทุกวันประชุมประจำเดือน การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของลำสินธุ์จะมีแผนงานร่วมกับหลายฝ่าย ฐานคิดคล้ายๆกัน คือเศรษฐกิจในครัวเรือนต้องพอเพียง ทรัพยากรต้องพอเพียง หลักคิดคือเมื่อก่อนมีป่าไม้ จะนำกลับมาอย่างไร วัฒนธรรม ดิงาม สังคมเชื่อกันพอเพียงแล้วหรือยัง ปีแรกกลุ่มเน้น การปรับความคิดให้เข้าใจตรง คนที่เข้ามาทำต้องมองเห็นตาเนื้อ ไม่ใช่ตานอก เอาความรู้แลกเปลี่ยนกัน เกิดสติปัญญา ก็เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ถ้ามีเพียงความรู้ ไม่ปรับเปลี่ยนก็เกิดการช่วยได้ ถ้าเราพัฒนาความคิดไม่ได้ก็กลับสู่ที่เดิม ระดับครอบครัวต้องบันทึกรายรับรายจ่าย มีแผนปลอดหนี้ ปลอดหนี้ ปีที่ 2 ทำแปลงสมุนไพร ปลูกป่า ปีที่ 3 ยกกระดับเป็นพื้นที่เรียนรู้ เป็นครูแปลงโรงเรียน ปีที่ 4 ถอดบทเรียน องค์ความรู้ และตัวแปรที่สำคัญ

การถ่ายทอด สมาชิกได้ร่วมตกลงกำหนดเวลาการไปร่วมจัดรายการวิทยุ เพื่อเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะ

หัวใจพอเพียง สมาชิกได้ร่วมอภิปรายความเข้าใจและมุมมองเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงสรุปได้ ดังนี้
หน้าตาต้นแบบ มี 2 อย่าง คือพัฒนาจิตใจ มีความคิดแบบพอเพียง ต้องเกิดจากใจศรัทธาก่อน ส่วนการปลูกพืช พัฒนาระบบฐานภูมิปัญญาของแต่ละคนบวกกับวิชาการที่มีอยู่ การพัฒนาการปลูกพืชผสมผสาน ตั้งใจท้อ ว่า 1 ครอบครัว จะมีพืชอะไรบ้าง พืชรายได้ พืชอาหาร พืชรักษาโรค พืชกำจัดแมลง พืชบำรุงดิน พืชไม้ใช้สอย พืชอนุรักษ์

มุมมองเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอดี พออยู่ พอกิน ทำเพื่อขายแต่พอเพียง ทำอย่างไรให้ลดต้นทุน ไม่ใช่พออยู่พอกินแต่เพื่อขาย เอาภูมิปัญญามาใช้เอาของเก่ามาใช้ ไม่ใช่ปลูกแค่ต้นสองต้น ให้พอใช้ ปลูกให้เต็ม

ให้คนข้างบ้านได้รับประโยชน์ มาซื้อของราคาถูก ทำให้พอ มีเหลือเผื่อขาย ขยายให้ข้างบ้าน เพื่อนบ้านด้วยให้ ได้ขายด้วย รายได้เมื่อหักรายจ่าย ต้องไม่มีหนี้สิน ทำไปเรียนรู้ไป ต้องศึกษาไปเรื่อยๆ ให้ครอบคลุมไปถึง ทรัพยากร น้ำ ป่าไม้ สิทธิทำกิน ความรู้ชีวิตการเกษตร ความเป็นอยู่”

ผลการพัฒนาระบบการปลูกพืชตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าเกษตรกรมีการปลูกพืชหลายชนิด ผสมผสาน เพื่อการดำรงชีพอย่างพอเพียงเพิ่มขึ้น คือ 7-40 ชนิด/ครัวเรือน เฉลี่ยมีการปลูกพืชรายได้ 3.2 ชนิด พืชอาหาร 9 ชนิด พืชสมุนไพรเพื่อสุขภาพ 6.8 ชนิด พืชสมุนไพรกำจัดศัตรูพืช 1.5 ชนิด พืชอาหารสัตว์ 0.4 ชนิด พืชอนุรักษ์ดินและน้ำ 0.5 ชนิด ไม้ใช้สอยและอนุรักษ์พันธุ์กรรม 1.4 ชนิด รวม 22.8 ชนิด/ครัวเรือน โดย ภาพรวมในพื้นที่ตอนจะมีความหลากหลายของชนิดพืชมากกว่าเกษตรกรในพื้นที่ลุ่ม

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการจัดกิจกรรมเวทีวิจัยสัญจร กระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การพึ่งตนเองตามแนว เศรษฐกิจพอเพียง โดยสรุปได้เกิดผลการพัฒนาใน 2 ประเด็น คือ ด้านพัฒนาการปลูกพืช และด้านการดำรงชีพ

1. ด้านพัฒนาการปลูกพืช มีการแลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนพันธุ์พืช มีการถ่ายทอดภูมิปัญญา จากเกษตรกรสู่เกษตรกร เช่น การปลูกผักกูด การให้ปุ๋ยในระบบน้ำ การปรับปรุงดิน การวางแผนปลูกพืชผสมผสาน การปลูกพืชสมุนไพร พืชผัก ข้าวโพดหวาน การป้องกันโรคคราบน้ำค้าง การใช้น้ำหมักเข้มข้นปรับปรุงดิน การสาธิต การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ มีการวิเคราะห์และวางแผน การช่วยกันประเมินผลได้เสียก่อนการปลูกพืช วิเคราะห์ ตลาด การลดต้นทุนของปัจจัยการผลิต วางแผนป้องกันแก้ไข และสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้

2. ด้านการพัฒนาการดำรงชีพ มีการเรียนรู้แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง ก่อให้เกิดการพัฒนาทุน ทางสังคม ในด้าน ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชน ก่อให้เกิด ความสัมพันธ์ ความเป็นเพื่อน พี่น้อง เป็นสังคมเกษตรแบบที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีน้ำใจต่อกันและกัน การลงแรงช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้เพื่อนสมาชิก การนำสิ่งของติดไม้ติดมือมาฝาก คำแนะนำจากเพื่อนเกษตรกร สมาชิกที่ได้มีการนำไปปฏิบัติ สมาชิกแต่ละคนรู้สึกมีความภูมิใจที่ได้มีส่วนช่วยเหลือผู้อื่น มีการลดลงรายจ่าย เพิ่มรายได้ มีการเพิ่มทุนมนุษย์ ทำให้สมาชิกได้ฝึกทักษะเพิ่มความสามารถในการเป็นวิทยากร และได้ความรู้ จากการแลกเปลี่ยนศึกษาดูงาน

3. การหมุนเวียนจัดเวที ได้ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการปรับปรุงการปลูกพืชในครัวเรือน เนื่องจาก เจ้าของบ้านเตรียมความพร้อมเพื่อต้อนรับการศึกษาดูงานของสมาชิก และเป็นผลมาจากได้เห็นแบบอย่างจาก เวทีวิจัยสัญจรที่บ้านเกษตรกรรายอื่นๆ ตลอดจนเกิดการพัฒนาทักษะ ความสามารถที่เกิดจากการเรียนรู้

4. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดเวทีวิจัยสัญจร ผู้ที่ทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ หรือนักวิจัย ต้องทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็น และรวมกลุ่มคนไม่ให้แยกกลุ่มไปศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ไม่ควรมีจำนวนมาก ประมาณ 15 คน